

Goed doceren is goed laten leren

Er zijn zes criteria waaraan goed leren zou moeten voldoen. Goed leren is volwaardig, metacognitief, zelf-diagnostisch, gesitueerd, gemotiveerd en zo actief mogelijk leren. Goed doceren bestaat uit het nemen van maatregelen die het leren van studenten aan deze zes criteria laat voldoen.

Leerprocessen kunnen kwalitatief goed (volwaardig) worden genoemd wanneer er een evenwichtige spreiding plaats vindt over de verschillende soorten van leren: kennis opnemen (reproducen), kennis opbouwen (integreren) en kennis gebruiken (toepassen). Leren is metacognitief wanneer de lerende zich bewust is van c.q. op de hoogte is van de ten aanzien van zijn/haar leren genomen (of door hem/haarzelf genomen) beslissingen ten aanzien van de leerdoelen, leerstrategieën, toetsing en feedback (inclusief beoordeling en beloning).

Leren is *zelf-diagnostisch* wanneer de lerende actief in de gaten houdt en toetst of hij/zij voortgang boekt in het leerproces en het leerprodukt. Leren is *gesitueerd* wanneer de lerenden de inhoud leren in het kader van en gerelateerd aan een concrete toepassingscontext. Leren verloopt *gemotiveerd* wanneer lerenden de relevantie van het leerprodukt (en leerproces) inzien, wanneer zij er vertrouwen in hebben het leren tot een goed einde te kunnen brengen, wanneer zij nieuwsgierig zijn en blijven naar leerprodukt en -proces en wanneer zij verwachten positieve satisfactiegevoelens te zullen ervaren. Leren verloopt tenslotte *actief* wanneer de lerenden zelf beslissingen kunnen nemen over o.a. de leerdoelen, de leerstrategieën, de toetsing

en de beoordeling, feedback en beloning. De vraag die we ons stellen is: "Hoe kan de docent er voor zorgen dat studenten volwaardig, metacognitief, gesitueerd, gemotiveerd, zelf-diagnostisch en actief (gaan) leren?" In principe is het mogelijk om voor elk van de zes criteria gerichte onderwijsmaatregelen te treffen en beschrijven. Omdat er hierbij overlap ontstaat in de te treffen maatregelen en omdat juist de samenhang in het pakket van maatregelen als geheel van belang is, hebben we voor een andere oplossing gekozen. We hebben namelijk een achttal eisen geformuleerd die aan een goede opleiding moeten worden gesteld, die er samen voor zorgen dat zoveel mogelijk aan de criteria voor goed leren wordt voldaan.

Acht criteria voor goed onderwijs

De student wordt serieus genomen

Studenten serieus nemen is de belangrijkste maatregel die een docent kan nemen. Het is tegelijk ook de moeilijkste. We bedoelen dat docenten studenten het gevoel geven dat het uiteindelijk om hun leren gaat en niet om de overdracht van informatie. Ook betekent dit serieus nemen dat studenten betrokken worden bij en geconsulteerd worden over te nemen en genomen beslissingen.

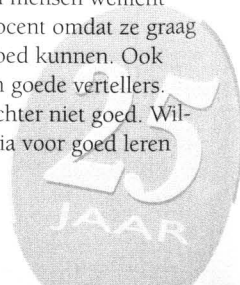
Er is hierbij een evenwicht nodig tussen verantwoordelijkheid geven en verantwoordelijkheid nemen. Hoe meer verantwoordelijkheid studenten blijken te kunnen nemen hoe meer die hen gegeven kan worden. Wanneer zij echter de hun gegeven verantwoordelijkheid niet aan blijken te kunnen, wordt de toegestane verantwoordelijkheid tijdelijk ingeperkt (vangnet-constructie). Tenslotte betekent het serieus nemen van studenten dat er door de docent en in het onderwijsontwerp van uit wordt gegaan dat leren alleen mogelijk is wanneer dit gebeurt vanuit belangstelling en betrokkenheid. Waar het ons vooral om gaat is dat studenten nieuwsgierig zijn en blijven, dat zij zich betrokken voelen bij hun eigen leren en dat ze het gevoel krijgen en houden dat wat ze doen in een groter geheel past. We werken deze drie pun-

ten wat nader uit. Er zijn vele manieren om mensen nieuwsgierig te maken. Een belangrijke methode is het aansluiten bij hun praktijkervaring en praktijkrelevantie voor hen zichtbaar maken. Andere methoden zijn het creëren en in stand houden van spanning en activiteit, bijvoorbeeld door met iets geheel onverwachts te beginnen en een geheim geleidelijk aan te onthullen. Studenten helpen bij het krijgen van overzicht over de leerstof is vooral belangrijk in verband met de metacognitie en zelf-diagnostiek.

Alleen als studenten dergelijk overzicht en inzicht verwerven kunnen zij hun eigen leren actief in de gaten houden en sturen. Het gaat erom dat studenten metacognitieve kennis van het te leren vakgebied krijgen: wat is er allemaal te leren op dit vakgebied; wat zijn de kernonderwerpen en hun onderlinge relaties, wat zijn de basisprincipes en wat zijn de belangrijkste toepassingsmogelijkheden en -domeinen. Dat de student wordt betrokken bij het formuleren van de doelstellingen en de leerstrategieën, is een derde manier van serieus nemen van de student. Alleen wanneer studenten dit zicht op leerdoelen en leerstrategieën hebben kunnen zij hun leren mede sturen en begeleiden en kunnen zij zichzelf gemotiveerd houden.

De hoeveelheid te presenteren informatie wordt teruggebracht tot de hoogst-noodzakelijke.

Volgens dit principe moet de hoeveelheid eenzijdige informatie-overdracht worden beperkt en moet het accent verschuiven van de hoeveelheid informatie naar de diepte en kwaliteit van de informatie. Het is belangrijker dat studenten een paar dingen goed snappen en kunnen gebruiken dan dat ze een heleboel oppervlakkig aangehoord hebben. Docenten, zo is onze ervaring, hebben de neiging te veel te vertellen. Velen van hen zijn ook uitstekende vertellers. Vaak kiezen mensen wellicht ook het beroep van docent omdat ze graag vertellen en dit ook goed kunnen. Ook studenten houden van goede vertellers. Voor het leren is dit echter niet goed. Wilen we aan onze criteria voor goed leren

voldoen, dan is het absoluut noodzakelijk dat de hoeveelheid te presenteren informatie wordt teruggebracht tot dat wat nodig is om vervolgens zelf aan de slag te kunnen gaan. Mellander (1993) beweert op grond van zijn ervaring dat die hoeveelheid informatie meestal een derde kan zijn van de door docenten gebruikelijk gepresenteerde hoeveelheid. Zuylen en Simons (1995) stellen voor de tijd dat docenten niet centraal staan terug te brengen tot maximaal de helft van de instructietijd.

Dit wil zeggen dat studenten minimaal de helft van de totale instructietijd zelf actief zijn en dat docenten niet meer dan de helft van de instructietijd docerend vullen. Dit wordt het 1/2 NC principe genoemd (de helft Niet Centraal)

De student wordt aan het denken gezet

Docenten moeten ervoor zorgen dat mensen waar mogelijk zelf actief nadenken. Ze moeten hen niet confronteren met conclusies die ze zelf hebben getrokken zonder mensen de kans te geven zelf een mening te vormen. Het gaat ons hierbij niet om de fysieke of motorische activiteit, maar om de mentale of denkactiviteit.

De student wordt geholpen bij het formuleren van conclusies

Na het nadenken en na meningen uitgewisseld te hebben (met medestudenten en met docenten) is het belangrijk om conclusies te formuleren. Het is van groot belang voor het integreren. Alleen wanneer mensen de conclusies expliciet en verbaal vastleggen kunnen zij er later mee werken en is een goede basis gelegd voor de toepassing.

De student krijgt gelegenheid om het geleerde te oefenen, toe te passen en uit te breiden

Ook in academische opleidingen moet ons inziens plaats zijn voor toepassingen. Het gaat hierbij niet om near-transfer, in de zin van onmiddellijke toepassingen en een kleine ver-

taalslag van leren naar toepassen, maar om far-transfer. De student moet zicht krijgen op de veelheid van mogelijke toepassingen en op de condities waaronder toepassing wel en niet verantwoord is.

De wijze van toetsing weerspiegelt de gekozen doelstellingen en belooft de voorgestane leer- en denkstrategieën

Wanneer we van studenten verlangen dat ze met ons meedenken en betrokken meewerken aan het realiseren van bepaalde doelstellingen via bepaalde leer- en denkstrategieën, dan zullen we er voor zorg moeten dragen dat de wijze waarop we vervolgens het leersucces bepalen hierbij naadloos aansluit. Doen we dit niet dan nemen we studenten niet serieus en kunnen we niet van hen verwachten dat ze actief en betrokken leren.

De student krijgt de gelegenheid zijn/haar eigen leren te controleren en tussentijds te toetsen

De laatste eis die we aan onderwijssituaties stellen is dat er voldoende ruimte voor zelfdiagnostiek is.

Dit vloeit natuurlijk rechtstreeks voort uit het zelf-diagnostiek-criterium. Alleen studenten die zelf mee diagnostiseren kunnen actief en metacognitief leren.

De student wordt geleerd hoe te leren en denken

De beschreven maatregelen kunnen veronderstellen dat studenten beschikken over leervermogen en leerbereidheid. Omdat dit dikwijls niet (meer) het geval is, worden we wel gedwongen studenten systematisch te leren leren en te leren denken.

Haalbaarheid?

Zijn de beschreven vormen van leren en doceren in de praktijk te realiseren? Wat belemmert het voorkomen ervan? Natuurlijk is het mogelijk onderwijs te verzorgen volgens de beschreven criteria. Vele docenten doen dit al jaren, velen echter ook niet. Daar zijn ons inziens veel verschillende oorzaken voor aan te geven. We beperken ons tot twee. De eerste

oorzaak is gelegen in het eerder beschreven evenwicht tussen verantwoordelijkheid geven en nemen.

Docenten geven te weinig verantwoordelijkheid aan studenten omdat zij er niet op vertrouwen dat ze deze aankunnen, omdat ze die verantwoordelijkheid niet kwijt willen, omdat ze zo graag vertellen, omdat ze niet beschikken over de gewenste docervaardigheden en omdat ze bang zijn voor kwaliteitsverlies.

Studenten nemen op hun beurt dikwijls te weinig verantwoordelijkheid, onder andere omdat ze gemakzuchtig zijn, het niet gewend zijn, niet voor anderen onder willen doen, verkeerde opvattingen over leren en onderwijs hebben, niet voldoende geleerd hebben hoe ze die verantwoordelijkheid waar kunnen maken, geloven dat docenten ervoor zijn om hen te laten leren en ook denken dat de bestaande verantwoordelijkheidsverdeling tussen docenten en studenten de beste of enig denkbare is.

De tweede oorzaak is gelegen in ons toetsingssysteem. We zijn eenvoudigweg nog niet goed in staat leervorderingen zodanig te toetsen dat het voor studenten lonend is volgens de beschreven leercriteria te leren en voor docenten mogelijk is volgens de onderwijscriteria te werk te gaan.

Literatuur

- Mellander, K. (1993). *The power of learning*. American Society for Training and Development.
Simons, P.R.J. (1993). Constructive learning: the role of the learner. In T. Duffy, J. Lowyck, & D.H. Jonassen (Eds.), *Designing environments for constructive learning* (pp. 291-313). Berlin: Springer.
Zuylen, J., & Simons, P.R.J. (1995). Uitwerking van zelfwerkzaamheids-didactiek. In J.G.G. Zuylen & P.R.J. Simons (Red.), *De didactiek van leren leren*. Studiehuisreeks nr 4. Tilburg: MesoConsult.

De auteur is verbonden aan de Vakgroep Onderwijskunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen.